

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Якушева Інна Євгенівна,

к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний

університет ім. Дмитра Моторного

г. Мелітополь, Україна

innesgol@ukr.net

Вступ. Нарощування економічного потенціалу країни в значній мірі пов'язано з наявністю розвинутого кредитного ринку, який є вагомою часткою загального фінансового ринку, має особливості функціонування і певні переваги порівняно з іншими його сегментами. Масштабність, активність та ефективність кредитної діяльності є вирішальним фактором успішності на ринку кожної банківської установи, як класичного представника фінансового посередництва. Успішне функціонування банку передбачає постійну роботу щодо удосконалення власної кредитної діяльності, оптимізації кредитного портфелю, введення інноваційних механізмів і інструментів кредитування, розширення асортименту кредитних послуг і програм. Суттєві і постійні зміни в динаміці ринку кредитних послуг, зростання невизначеності, напруженості та ризикованості потребує перманентного моніторингу стану кредитної діяльності банківських структур, формування, обробки та аналізу масиву даних щодо кредитування для обґрунтування актуальних стратегічних рішень.

Мета роботи є дослідження кредитної діяльності вітчизняних банків, сучасного стану ринку кредитних банківських послуг, оцінка динаміки обсягів банківського кредитування в Україні, окреслення проблем і подальших перспектив банківського кредитування суб'єктів економіки.

Матеріали і методи. Аналітичні дослідження і розрахунки зроблені на підставі загально доступних джерел інформації: офіційних даних Національного банку України, Міністерства фінансів, наукової літератури, публікацій, Інтернет ресурсів. Методи, які використовувалися в процесі дослідження: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, табличний.

Результати і обговорення. Лідерами кредитного ринку України на сьогодні є банківські установи, яким притаманна вирішальна роль в перерозподілі фінансових ресурсів економіки. На початок 2020 року банківський сектор України представлений 75 банками, які відповідають вимогам НБУ щодо капіталізації, стабільності, прозорості та ефективності. В той же час відмічається погіршення структури банківської системи: якщо у 2015 році банки з іноземним капіталом склали 31% загальної кількості установ, то на початок 2020 року їх частка зросла до 46,6% [2]. Оптимістичними виглядають основні показники діяльності банків починаючи з 2018 року, які свідчать про значне підвищення прибутковості банківського бізнесу.

Кредитна діяльність банківських установ це складний багатокомпонентний процес, що включає різноманітні операції та практичні дії спрямовані на формування кредитних послуг, які відрізняються умовами, вимогами, механізмом надання та погашення. Оптимізація і узгодженість всіх етапів реалізації кредитного процесу виступає основою результативної кредитної діяльності банків, так як високоякісні кредитні послуги забезпечують належну дохідність банку; привабливість та найкраще задоволення потреб позичальників, які залучають кошти на виробничі та споживчі цілі.

Сучасні банки пропонують широку асортимент кредитних послуг як для юридичних, так і фізичних осіб. Причому, кожний банк запроваджує різні умови кредитування, виходячи з власних орієнтирів. Проаналізуємо загальні показники кредитної діяльності вітчизняних банків за останні п'ять років, представлені в табл.1.

Як бачимо з наведених даних, спостерігається стійка тенденція зменшення кількості банківських установ на фінансовому ринку України: їх чисельність скоротилася більше ніж два рази. У той же час, зросли загальні активи працюючих банків і, відповідно, прискорилися процеси кредитування господарських суб'єктів та фізичних осіб - на 2,4 та 15,5 %. Загальний кредитний портфель вітчизняних банків збільшився на 2,4 % у порівнянні з

2015 роком, але суттєво скоротився на фоні показника попереднього року – на 85 259 млн. грн. Найменше значення величини обсягів кредитування зафіксовано у 2017 році, причому це відбулося за рахунок зменшення сум кредитів, наданих фізичним особам. В цілому відмітимо, що для відновлення та розвитку економіки України масштаби банківського кредитування залишаються вкрай є недостатніми.

Таблиця 1

**Показники кредитної діяльності
банківських установ України за період 2015-2020 рр.**

Показники	На 1.01						Темп росту 2020 р. до 2015 р., %
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Кількість банківських установ, з них з іноземним капіталом	163 51	117 41	96 38	82 38	77 37	75 35	46,0 68,6
Загальні активи, млн. грн	1316852	1254385	1256299	1336358	1360764	1494460	113,5
Кредити надані всього, млн, грн	1006358	1009768	1005923	1042798	1118618	1033539	102,7
у т.ч.							
- суб'єктам господарювання	802582	830632	847092	870302	919054	822020	102,4
- фізичним особам	179040	175711	157385	170938	196634	206761	115,5
Питома вага в загальному обсязі наданих кредитів, %:							
- кредитів суб'єктам господарювання	79,8	82,2	84,2	83,5	82,2	79,5	-0,3
- кредитів фізичним особам	17,7	17,4	15,6	16,4	17,6	20,0	+2,3
Коефіцієнт кредитної активності банків	0,76	0,80	0,80	0,78	0,82	0,69	90,7

*Джерело: розроблено автором на основі [2]

Питома вага обсягів кредитування господарських структур в кредитному портфелі банківських установ на початок 2020 року практично не змінилася у

порівнянні з 2015 роком, тоді як частка кредитів домогосподарствам зросла на 2,4%.

Коефіцієнт кредитної активності, який відображає частку кредитних операцій в загальних активах банків набув найбільшого значення у 2019 році, і найменшого – у 2020 році. Він характеризує кредитну стратегію банків: величина коефіцієнта вища 75% - це агресивна стратегія, що націлена на отримання прибутків, розширення масштабів кредитної діяльності, зайняття більшої частини ринку. Але така стратегія пов'язана і з підвищенням загальної ризикованості кредитної діяльності. Вектор стратегії у 2020 році змінився – вона стала більш розміреною, консервативною (коефіцієнт кредитної активності 0,69 – найменше значення за досліджуваний період), що може відобразитися на доходності банківської системи.

Останнім часом на кредитному ринку спостерігається зростання інтересу банківських установ до кредитування населення. Це пояснюється багатьма чинниками, в першу чергу з низькими доходами населення (неможливість більшої частини громадян здійснювати значні за сумами покупки), що і обумовлює високий попит на споживчі кредити. З іншого боку, невисокий рівень доходів населення в Україні є і стримуючим фактором розповсюдження споживчого кредитування [1]. Для самих банків кредитні послуги домогосподарствам залишаються найбільш прибутковим сегментом – такі кредити мають високу процентну маржу, а їх короткостроковий характер дозволяю прискорити оборотність кредитного портфелю. Крім того, споживчі позики широко доступні і характеризуються спрощеною процедурою оформлення, мають відносно низький ризик для кредиторів.

На підставі аналітичних даних НБУ на кінець 2019 року зростання активів банківської системи обумовлено саме прискоренням роздрібного кредитування за різними програмами. Приріст кредитів фізичним особам перевищує 30 %, корпоративні кредити зросли за другий квартал на 3, 1%, проте частково це відбулося через сезонний фактор і кредитування державних підприємств [4]. У деяких комерційних банках (наприклад АТ «Ідея-банк»)

кредиті фізичним особам займають 98% у структурі кредитного портфеля. Але, поживлення кредитування мікропідприємств та населення, не дозволяють розраховувати на системний вплив зростання економіки країни.

Біля 80% всіх споживчих кредитів складають беззаставні позики (кредити готівкою, кредитні картки, кредити на купівлю споживчих товарів). Тобто, такий вид кредитування спрямований на обслуговування платіжних потреб суб'єктів економіки.

Важливим чинником, що впливає на активність кредитної діяльності банків і попит на кредитні послуги з боку потенційних позичальників є розмір відсоткової ставки. Але зв'язок між масштабами кредитування і ціною кредитів непростий. Перш за все, кореляція простежується між обліковою ставкою центрального банку і комерційними ставками банківських установ.

Таблиця 2

**Середнє значення вартості кредитів банківських установ
(в національній валюті), %**

Розмір відсоткової ставки	2015	2016	2017	2018	2019
Усього	20,65	17,15	17,35	20,65	24,45
у т.ч.					
- короткострокові	19,95	17,5	17,15	20,75	20,2
- довгострокові	22,2	20,4	20,65	23,5	25,1
фізичним особам	26,5	31,5	29,0	32,8	28,65
у т.ч.					
- короткострокові	27,65	34,7	30,5	33,45	29,45
- довгострокові	32,15	32,05	29,65	28,5	30,2
Суб'єктам господарювання	20,35	17,2	14,9	18,2	17,3
у т.ч.					
- короткострокові	20,75	17,55	15,5	18,1	17,45
- довгострокові	19,9	18,4	19,05	19,8	23,45

*Джерело: розроблено автором на основі джерела [3,4]

Облікова ставка НБУ (яка слугує орієнтиром вартості грошей) значно коливалася за п'ятирічний період: з 19,5% у 2015 році до 11 % у лютому 2020 року [2]. Це певний сигнал для банківських структур щодо зниження вартості грошей і відповідно ставки за кредитами. Традиційно вважається, що така ситуація забезпечить спрямуванню коштів у кредитування економіки, збільшуючи пропозицію фінансових ресурсів. Але на практиці це не спрацьовує

і кошти не доходять до реального сектору. Як бачимо, середня ціна кредитів залишається високою, що стримує господарчих суб'єктів залучати їх. Крім того, розмір ринкової процентної ставки не відображає в повній мірі реальної вартості кредитних коштів для позичальників, так як вагомими складовими вартості кредиту є розмір періодичних комісій та плата за супутні послуги.

Особливо складно задовольнити попит на довгострокові кредити, так як перш за все банківській системі бракує довгих дешевих грошей. Це значно звужує можливості банківських структур здійснювати інвестиційне кредитування.

Посилення позитивного впливу на розвиток банківського кредитування тісно пов'язано зі створенням умов для активного залучення потенційних споживачів кредитних послуг. Складовими таких умов є наявність достатньої інформації та необхідних знань про особливості і можливості банківського кредитування. Системна політика держави потребує реалізації заходів щодо підвищення фінансової грамотності та обізнаності широких верств населення, адекватного захисту прав споживачів фінансових послуг. Це сприятиме укріпленню довіри до банківської системи, покращенню якості кредитних послуг. Кредитна діяльність банків буде становитися більш досконалою і цивілізованою. В правовому аспекті важливим є ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг». У Національному банку створено профільний підрозділ, який відповідатиме на скарги споживачів, причому за 2019 рік більшість звернень (33%) стосуються саме відносин позичальників і банків за кредитними договорами. Серед претензій домінуючими є: різна процентна ставка у договорі та під час фактичного розрахунку за кредитами, збільшення кредитного ліміту для погашення попереднього боргу, самовільне списання банком коштів із зарплати чи інших нарахувань у рахунок погашення боргу [4].

Головним завданням на сьогодні є активізація кредитування реального сектору економіки, який, завдяки доступним кредитам, буде забезпечувати

виробництво товарної маси. Порушення дисбалансу, внаслідок орієнтації банківського бізнесу на швидке отримання прибутків в короткостроковій перспективі, обґрунтовує важливість тісної співпраці банківських установ і держави. Саме на рівні держави необхідно створити умови зростання економіки – сприятливого інвестиційного клімату в країні, програмами підтримки пріоритетних сфер економічної діяльності, підвищення добробуту населення і забезпечення політичної стабільності.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, підкреслимо, що кредитна діяльність банківських установ поки що не відіграє відчутної ролі в забезпеченні необхідного економічного зростання країни та розвитку реального сектору економіки країни. Недостатність і низька недоступність кредитного фінансування для господарських структур - суттєва сучасна тенденція кредитного ринку.

Ефективна кредитна діяльність банків передбачає чітко обґрунтовану кредитну політику, кредитну стратегію в основі яких покладається дотримання балансу інтересів як банківської установи так і клієнтів-позичальників. Значну увагу банкам слід звернути на формування міцної та достатньої за обсягами ресурсної бази; оптимізацію відсоткової політики, посилення дієвого ризик-менеджменту.

Перспективою подальших досліджень повинне стати обґрунтування напрямів оптимізації кредитної діяльності банків та підвищення її ефективності для всіх учасників кредитного процесу на основі удосконалення взаємозв'язку держави, банківських установ та позичальників всіх рівнів.

Список літератури

1. Коваленко В. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку : монографія. Одеса : Атлант, 2015. 217 с.
2. Основні показники діяльності банків: [Електронний ресурс]/ Мінфін – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
3. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>
4. Огляд банківського сектору / Національний банк України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BR12_ua.pdf?v=4